

הכיסופים לציון בהלכה ובחסידות

א. העליה לארץ והרחבת הישוב

א. הכיסופים לציון בחסידות נולדו יחד עם הולדת תנועת החסידות ומשנת החסידות. אמנם החסידות מראשית תקומתה סבלה מאוד מחשש שמא קמה תנועה חדשה של תועים ומתעים הדוצים להביא את המשיח ולעורר תקוות־שווא בעם, כדרך השבתאות הארורה, שזכרון מעשיה עוד השאירו רשמים חזקים בעם. אולם מצוקת הגלות והשאיפה לגאולה שמושרשת עמוק בעם נתנה את רישומיה תיכף אחרי יסוד תנועת החסידות ע"י הבעש"ט ותלמידיו.

אפשר לומר שהחסידות שינתה את טעמה במוכן זה של הצפיה לגאולת ישראל ושיבת ציון כשעזבה את הנוהג של "מחשבי קיצין" בעלי נטיה למשיחיות נפרזת, ועלתה על דרך המלך המעשית של עלייה לארץ והרחבת היישוב בארץ. וע"י זה קנתה את עולמה והקדימה ביותר ממאה שנה את התנועות החדשות של חיבת ציון ושיבת ציון.

ב. עוד בחיי הבעש"ט עלה לארץ גיסו של הבעש"ט רבי אברהם גרשון מקיטוב, וכתב משם מכתבים נלהבים לעורר את העליה לארץ. ידוע על חלופי המכתבים בינו לבין הבעש"ט, שכתב לגיסו באחד המכתבים: תתפלל עבורי שאזכה להספח בנחלת ד', כי השי"ת ידע שאין אני מיאש עצמי מנסיעתי לא"י ולהיות עמך יחד. וידוע הדבר שאכן הבעש"ט השתדל הרבה להגיע לא"י, והגיע עד אינסטמבול שבתורכיה, אבל לא אסתייעא מילתא והוכרח לחזור.

ג. על הכתוב "קרבה אל נפשי גאלה"¹ פירש הבעש"ט: כל אחד יכול לקרב את הגאולה השלמה אם יקיים גאולה פרטית מן יצר הרע וידבק במעשים טובים,² הוא הרבה לדבר על מצוקת הגלות ועל חזון הגאולה, והכל באופן שעורר את שומעי דברו למעשים, היינו: הן בנוגע לשפור מעשיהם ולזכך נשמותיהם והן בנוגע למעשים למען ציון וירושלים. פעם בראש־השנה אמר: מכיון שבמשנה³ הוגדר ר"ה כיום־טוב שהוא יום שמחה צריך לזכור את ירושלים כמו שכתוב⁴ אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. ופעם אחרת בר"ה אמר באותה דרך לעורר מחשבה ומעשה למען א"י: בושנו מאד כי עזבנו ארץ⁵ עזבנו את הארץ הקדושה, ארץ חפץ, ארץ אשר ד' אלקינו דורש אותה תמיד.

(1) תהלים טט.

(2) תשואת חן, וארא.

(3) ר"ה כ"ט.

(4) תהלים קל"ו.

(5) ירמיה ט.

על הכתוב⁶ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, אמר הבעש"ט: אלה שסוברים שהם מאושרים בארצם — נקראים "אובדים" ואלה שנמצאים במצר הנקראים "נדחים", מבטיח הנביא לשניהם שיבואו להשתחוות בהר הקודש בירושלים.⁷ וכן אמר: על הכתוב⁸ "ושבת עד ד' אלקיך ושב וקבצך מכל העמים, שצריך כל אחד מישראל להכין חלקו בקומת המשוח השייך לנשמתו, שיהיה קומה שלמה מכל נשמות ישראל ואז תבא הגאולה.⁹

ד. המגיד הגדול רבי דובער ממיז'ריץ, תלמידו וממלא מקומו של הבעש"ט אמר: כל העולם יונק חיותו מציון, שהוא עיקרו של העולם והחיות של כל העולם¹⁰ בימיו התחילה העליה של תלמידי הבעש"ט והמגיד, עד שהביאה לעליית החסידים הגדולה לפני מאתיים שנה (בשנת תקל"ז תחת הנהלתו של ר' מנחם-מנדל מוויטבסק) שהרחיבה את היישוב היהודי בארץ הקודש בערי צפת וטבריא וגם בירושלים.

המגיד ממיז'ריץ אמר עוד: לגאולה השלמה צריך התקשרות כולם לבא לארץ, כי שיבת ציון מביאה בעקבותיה את הגאולה השלמה.¹¹ אנו רואים שהמגיד הביע את דעתו כמו רבים ממנהיגי החסידות אחריו כי כאשר יהי יישוב גדול של יהודים בארץ תהיה זאת אתחלתא דגאולה. בימי המגיד עלו לארץ תלמידיו רבי נחמן מהורודנקה ורבי מנחם-מנדל מפרימישלן שהוא כתב משם לאחיו: עד מתי אתה יושב בחוץ-לארץ ואתה שומע לקול המדברים סרה על ארץ הקודש אשר כל חללי דעלמא כלא נחשבו נגדה.¹² (נראה, שמאז ועד עתה לא נשתנה דבר בנוגע לארץ הקודש, גם היום מדברים סרה וגם היום אחרי קיבוץ גלויות נורא ונשגב ואחרי יסוד מלכות ישראל בחסדי ד' ובנפלאותיו הרבים, עוד נמנעים ומונעים אחרים לעלות לארץ אבותינו!).

ב. הקשיים לעלייה וקליטה של מנהיגי החסידות

ה. כל מנהיגי החסידות בעיקר בזמנים הראשונים לייסוד תנועת החסידות, ערגו לעלות לארץ ויזמו את עלייתם על אף שהקשיים עלו למעלה ראש. היו כאלה שזכו למלא את חפצם והיו גם כאלה שלא זכו, כמו שאמרו "מן השמים עכבו אותם" או שלא יכלו לכסות את הוצאות הגדולות שהיו קשורות אז בעלייה לארץ; היו גם כאלה שעלו כבר לספינה אולם הספינה נטרפה בים, או שנפגעו על ידי כל מיני תאונות אחרות, ושודדים פגעו בדרכם והוכרחו לחזור כלעומת שבאו.

ו. ידוע, למשל, שהצדיק רבי פנחס מקוריץ תלמיד הבעש"ט יום העלייה לארץ והי כבר בדרכו לעלות על הספינה ובא לעיר שפיטובקה להתפרד מבנו שהיה חתן רבי יעקב-שמשון משפיטובקה, תלמיד המגיד ממיז'ריץ, שהיה כבר בארץ, והוא ר' פנחס

(6) ישעיה כז.

(7) בספר אהבת דודים בשם הבעש"ט.

(8) דברים ל.

(9) מאור עינים, פנחס, בשם הבעש"ט.

(10) "אור תורה" וארא.

(11) מגיד דבריו ליעקב.

(12) אגרות א"ל לא יערי, עמ' 306.

נפטר שמה באופן פתאומי בשנת תקנ"א. כן תלמיד הבעש"ט ר' יעקב-יוסף מפולנאה, בעל "תולדות יעקב יוסף", הספר הקלסי של החסידות, כבר היה מוכן לעלות לארץ, והבעש"ט עצמו אף נתן לו מכתב לגיסו ר' אברהם גרשון מקיטוב שיחד ישתדלו לחיזוק החסידות בארץ, אבל "מן השמים עכבוהו"¹³.

ז. תלמיד הבעש"ט רבי חיים מקראסנה השתוקק כל ימיו לעלות לציון משאת נפשו, אבל אחרי שזכה כבר לעלות על הספינה, קמה רוח סערה והספינה נטרפה ונשברה בים הסוער והוא ניצל בנס והוכרח לתזור כלעומת שבא. לפני פטירתו צווה שלא לכתוב על מצבתו שום תואר של כבוד מפני שלא זכה להגיע ארצה והקב"ה מנעהו מכבוד.¹⁴

ח. רבי יעקב יוסף מפולנאה כתב בספרו: רק בא"י תתכן התעלות האומה לשלמות רוחנית, כי מתמת הגלות המד א"א לקיים המצוות ככוונותיהן האמיתיות.¹⁵ מלבד קשיי העליה, סכנת הדרכים וכל מיני תאוונות אחרות שקרו למנהיגי החסידות בכמיהתם לעלות לארץ, גם קשיי הקליטה בארץ היו אז גדולים ועצומים מאד, ואנו רואים ומתפלאים, איך מכל מקום עמדו בנסיון ומסרו את נפשם ממש לעלייה ונכונותם לסבול את קשיי הקליטה ולהשלים עמם.

ט. רבי אברהם מקאליסק שעלה עם העליה הגדולה של תלמידי המגיד בשנת תקל"ז, כתב באגרת לחבריו בגולה שעמדו לעלות כדברים האלה: אמרו רבותינו ז"ל על הפסוק: רצית ד' ארצ¹⁶ שהקב"ה מסתכל ונותן עיניו בה עד שתרצה את מעשיה. הנה כמה גלגולים ומאורעות, עידן ועדנים, יעברו על כל אחד מבאי הארץ עד כי מיתדר ליה בה, ירצה את אבניה ועפרה יחונן ואוהב חורבות שבא"י מפלטרין של חו"ל ופת חרבה בה, לא לקלים המרוץ כי אם ברכות השנים עד יעברו ימי קליטה כמו שכתוב: איש ואיש יולד בה¹⁷ רצה לומר כל הבא אל הקודש צריך מחדש עיבור ויניקה עד שפנים בפנים יראה פני הארץ ונפשו קשורה בנפשה.¹⁸

ט. ולמרות תיאורו של ר' אברהם מקאליסק על הקליטה הקשה לא נמנעו אנשי החסידות מלעלות לארץ, למרות כל קשיי העליה והקליטה, ורבים מהם אכן זכו להגיע למחוז חפצם ולהקלט בארץ. ומחשבה מתרועעצת בקרבי — מה נאמר אנו ומה נדבר ומה נצטדק, עתה, כשאין סכנה בדרכים, כשיש שבר בארץ, כשמלכות ישראל בתפארתה קיימת וקשיי הקליטה קלים, ובכל זאת נמנעים מלעלות ולא עוד אלא שנמצאים מוציאי דיבת הארץ רעה בינינו? ...

י. ומה מלהיבים הדברים שכתב ר' אברהם אזולאי:¹⁹ הנכנס לא"י בא אליו נפש חדשה מיצירה, ובלילה הראשון שישן בא"י יוצאים ב' הנפשות ועולים למעלה ותוזרת בבוקר רק החדשה וכל הדר בא"י נקרא צדיק, אף שלפי הנראה אינו צדיק...

(13) החסידות וציון, כ'.

(14) תשואת חן לר' גדליה מלוניץ.

(15) תולדות יעקב יוסף.

(16) תהלים פ"ה.

(17) שם, פ"ז.

(18) א. יערי אגרות מא"י, 323.

(19) בספרו חסד לאברהם.

ג. אגדות ומעשי פלא בקשר עם העלייה לא"י של החסידים

יא. בקשר עם הכיסופים לציון של מנהיגי החסידות נארגו בעם אגדות רבות וסיפורי פלא, על הערגה לעלות, ועל הזכות שזכו רבים מהם לעלות, בדרכים שלמעלה מדרך הטבע. ככה מספרים על הצדיק הנסתר רבי יוסף איש-אמת, אבי-אבא של הצדיק ר' יחיאל-מיכל מזלאטשוב, שרצה מאד לעלות לארץ ולא היה לו להוצאות הדרך. והנה שמע שהבעש"ט מתעתד לעלות לארץ ובא אליו בבקשה שיקח גם אותו עמו בעלייתו לארץ, ולא הסכים הבעש"ט. אמר לו רבי יוסף: אתם תשתדלו לעלות לארץ ולא תגיעו אליה, ואני מקוה לעלות על כנפי נשרים... בהמשך מסופר שהלך לחוף הים וישב שם בתקוה שהשי"ת יעזור לו. והנה מטרוניתא אחת הפליגה בספינתה לחוף ימים וראתה מרחוק את רבי יוסף יושב ומצפה ושלחה את עבדה לשאול אותו מה הוא מבקש ובשמעה את בקשתו העלתה אותו על ספינתה והביאה אותו לארץ ישראל...²⁰

יב. והנה עוד סיפור על ר' דוד-מללוב, תלמיד החוזה מלובלין, שהיה חובב א"י ומרוב חיבתו לארץ כשנולד בנו ר' משה, בשנת תקל"ו, אמר שכבלים ונימים טמירים קושרים ומושכים את בנו זה לארץ-ישראל וגדולות ונצורות מתכים לו שם. כשנעשה הבן ר' משה לבר-מצוה אמר לו אביו: אני לא זכיתי לעלות לא"י, אבל אתה אכן תזכה לחונן עפר ציון ברנה. תתכונן לנסוע לארץ ותחיש שם קץ ישועה²¹ אמנם עלייתו של ר' משה נתעכבה מסיבות שונות וכשהתחתן עם בתו של "היהודי הקדוש" (רבי יעקב יצחק רבינוביץ) הזכיר לו חותנו על חובתו לעלות לארץ ועודדו לעשות הכנות לנסיעתו ואמר לו: בחוץ-לארץ יש רק הצלחה שהיא בגדר הטבע, אבל בא"י יש גם ברכה שהיא למעלה מן הטבע ומיוחדת רק לדרים בארץ.²²

יג. אחרי עיכובים רבים התחיל ר' משה להתכונן לנסיעה. שלש שנים לקחו לר' משה הכנותיו לנסיעה לא"י ולמדות שנפגש במכשולים רבים לא הסיח דעתו מנסיעתו. ור' חיים הלברשטם מצנו בעל "דברי חיים" העיד עליו שהוא כבר נמצא באוירא של א"י ולבסוף לא הסכימה אשתו לנסוע. התקיימה אספה מיוחדת של אדמו"רים וחסידים לבקש אותה שתצטרף לבעלה, אך אעפ"כ היא לא הסכימה, והוא נסע עם כל המשפחה והשאיר את אשתו בגולה. לפני שהפליג בספינה נסע להפרד עם שלשה מצדיקי הדור: ר' ישראל מרוזין, ר' שלום מבלז ור' מאיר מפרמישלין, וכל מדינת פולין הייתה כמרקחה, אלפי חסידים ליווהו עד הגבול, והוא הפליג מנמל גאלאץ שברומניה עם עשרה מתלמידיו. היו לו עכובים רבים בדרך, באיסטנבול התעכב ימים רבים, ואחרי שכבר השיג ספינה לעכו ועלה עליה, התעכב שוב כי בעלי הספינה רצו לסחוט ממנו כסף והוכרח להיות על הספינה בימים הנוראים, ובסוכות עשה בעמל רב סוכה על הספינה. כן התעכב באי-אחד באמצע הדרך בכדי להשיג אתרוג ולולב, ועוד קשיים ועיכובים היו לו בדרכו.

יד. סוף סוף הגיע לנמל עכו. שם קיבלו אותו אנשי העיר בכבוד גדול, והוא אמר להם: יום לשנה, יום לשנה, ולא הבינו את כוונת הדברים, אחר כך ביקר בצפת ובטבריא וגם כאן עשו לו כבוד גדול והציעו לו להיות רב העדה בצפת אבל הוא אמר:

(20) החסידות וציון, מא.

(21) פרי קודש הילולים עמ' ע"ז מח"ב.

(22) שם, פו.

כי בחר ד' בציון, אוה למושב לו, ציון זה ירושלים ועלה לירושלים. גם שם נחל כבוד רב, אבל תוך זמן קצר הותקף במחלה קשה ונפטר אחרי היותו 74 ימים באר"י בשנתו ה-74, ואז הבינו את דבריו: "יום לשנה, יום לשנה"²³.

טו. מעשה פלא מספרים על האחים ר' צבי ור' בנציון מקאמינקה שכן זכו לעלות ארצה אחרי נסיונות רבים. ר' צבי נכספה נפשו כל ימיו לעלות אך לא היה לו להוצאות הדרך, ותמיד התפלל לקב"ה להזמין לו התנאים שיוכל לעלות. פעם נכנס אליו איכר נכרי שאמד שהוא מכפר הסמוך ובא לעיר לדבר נחוץ וביקש מר' צבי להשאיר אצלו את נעליו לזמן קצר. אולם הנכרי לא חזר וזמן רב. בערב פסח לבדיקת חמץ בדקו גם במנעלים האלה שעמדו שם ונתברר שהיו מלאים דיגרי זהב. הלך ר' צבי ואמר לאשתו: שלחו לנו מן השמים הוצאות לא"י, לא נתעכב כאן ותיכף אחרי פסח עלו לארץ.²⁴

טז. על הצדיק רבי ישכר-דב מזלוטשוב, תלמיד המגיד ממיז'ריץ מספרים שהיו לו געגועים עזים לארץ ובכל פעם שהתכוון לנסוע קרו עיכובים שונים עד שכהו עיניו והיה כמעט עיוור לגמרי. בכל זאת לא רצה בשום אופן לוותר על נסיעתו ועלה על ספינת מפרשים ובאמצע הדרך נטרפה הספינה בסערה גדולה ועמדה לטבוע. אז ביקש מרב-החובל שיעמיד אותו בראש הספינה, ושם עמד להתפלל, מיד נח הים מזעפו וכולם נצלו...

יז. כן מספרים על ר' שמואל מקמינקה, תלמידו של רבי לוי יצחק מברדיצוב שחסך פרוטה לפרוטה להוצאות הדרך לא"י. אבל פעם צריך היה להשיא את בתו שבגדה, והבטיח למסור לה את כל הסכום מה שצבר. ביום המיועד שצריך היה למסור את הסכום לבתו אמר לה: אין לי אף פרוטה... וכשהיא בכתה ושאלה: הכיצד? אמר לה: תארי לעצמך, אם יאמרו לך שאביך ח"ו כפר בעיקר ועבד עבודה זרה, האם לא היית צועקת ובוכה בכי מר? והנה חז"ל אמרו: המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה, בפרט צדקה לעניי ארץ ישראל, מקום שהשכינה שורה תמיד וחיי נשמות אויר ארץ,²⁵ בוודאי שיש להם דין קדימה...

ד. על הגאולה ועל התמורה במשנת החסידות

יח. כל ספרי החסידות בלי הבדל מלאים מוזן אל זן געגועים על הגאולה העתידה לבא, וקשה לצטט אפילו מקצת מן המקצת מהם, ואסתפק איפוא בכמה דברים אופייניים שיעידו על הכלל. אחד מן העיקרים של החסידות הוא שלילת הגלות, כי בגולה, בארץ טמאה אי אפשר לקבל את ההשראה ליראת שמים ולשמירת המצוות בכל כוונותיהם כמו שציינתי כבר למעלה, בדברי בעל "תולדות יעקב יוסף".

אחד העיקרים שממנו צמחה החסידות הוא מצוקת השכינה "שכינתא בגלותא" וע"כ צריכים להשתדל בכל המאמצים לעזוב את הגלות ולבא לארץ ישראל כי שם

(23) שם, קכ"א.

(24) החסידות וציון, קח.

(25) ציון הלא תשאל, לריה"ל.

השכינה שורה ועיני ד' אלקינו בה תמיד וכמו שנאמר²⁶ ושב ד' אלקיך את שבותך, ישוב לא נאמר כי אם ושב, שהשכינה תחזור עמנו מן הגלות וכשיתקבצו ישראל לארצם אז יעזור השם ותבא הגאולה.

יט. מאידך, יסוד גדול בחסידות היא מדת השמחה ושוהו גם-כן מדרכי הגאולה, שאסור לקבל את הגלות כחובה וכגזרה מן השמים, אסור להיות שרוי בסיגופים ובתעניות, ויש לשמוח על כל הטוב שנתן לנו ד' ולהיות מצפים לישועה בכל יום שתבא, ומשום זה אין כי אם לשמוח ולצפות לישועת השם.

כ. רבי נחמן מברסלב, הביע את עיקר החסידות בזה שבאים לארץ-ישראל, שמשמה תבא הישועה. הוא אמר: הרוצה ללכת ממדרגה למדרגה חייב לנצח במלחמה ועיקר הנצחון במלחמה ליהודי כשהוא בא לארץ ישראל. והוסיף: כוונתי לארץ ישראל בפשיטות, עם הבתים והדירות, ואם יש לו מניעות רבות צריך לשבור את המניעות ולילך לשם כי זה עיקר הנצחון במלחמה זאת.²⁷

כא. רבי בנימין מזלוויץ היה אומר על המאמר: כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה²⁸ כי גאולת מצרים וגאולת בבל היו בלי תשובה ושונה הגאולה העתידה שהקב"ה נתן ארכה כדי שתהיה הגאולה שלמה שאין אחריה גלות ועלינו לשלם כל החובות שתסתיים כל תקופת היסורים והעצה לזה תשובה מאהבה שזדונות נעשים להם כזכיות...²⁹

גם הצדיק ר' שלמה מרדומסק אמר כי בעיקר תלוי בצדיקים ושעליהם לצפות בכל יום לגאולה ולבנין ציון וירושלים כי הצדיקים נקראים בני ציון, כמו שנאמר³⁰ בני ציון יגילו במלכם.³¹

כב. ר' שלמה מלוצק, תלמידו של המגיד ממיז'ריץ ומהדיר תורותיו ואמרותיו, כתב בספרו³² גם-כן על עניין הגאולה השלישית שלא תהיה כהגאולות הקודמות שהיו להם גבול וקץ אלא בפעם הזאת תהיה גאולה עד אין קץ שלא יהיה אחריה עוד גלות. כן כתב: הנסים הם לפי דוחק הזמן והם נחשבים כלילה אבל סמוך לגאולה השלמה ואחריה יהיה הכל בדרך הטבע כי לא יהיה צורך עוד בנסים ובנקמות.³³

מעניינת דעתו של ר' שלמה מלוצק על שפת הדיבור. העם היושב בארץ ישראל, הוא כותב, מוכרח לדבר בלשון הקודש. הארץ שלנו היא וצריכים לדבר שם בשפה שלנו ואם לא מדברים בלשון הקודש יאמרו שלא שייכת לנו ואפשר לגרשם מן הארץ...³⁴

כג. החוזה מלובלין אמר על הפסוק: לא תראה חמור אחיך נופלים בדרך³⁵ כי זה

(26) דברים ל.

(27) ליקוטי מהר"ן, ח"א, ס.

(28) סנהדרין צו.

(29) אהבת דודים, כ"ט.

(30) תהלים קמ"ט

(31) תפארת שלמה, ראה.

(32) דברת שלמה, וארא:

(33) שם, מגילת אסתר.

(34) שם.

(35) דברים כב, ד.

מרמזו על הגלות בחו"ל, כי עיקר הישוב הוא בא"י, ואף שאנו נשבעים שלא לרחוק את הקץ קודם זמנו הידוע רק לו יתברך, בכל זאת טובה ההתעוררות וההשתדלות שלנו וזה: הקם תקים עמו.³⁶

כד. ר' מגדל מקוצק בשיחה עם תלמידיו קבעו: שאם יסכימו אומות העולם למסור ארץ-ישראל לעם ישראל תהיה זאת אחתלתא דגאולה³⁷ ור' שמחה בונם מפשיסחא אמר פעם לתלמידיו בעת שיחה בענייני א"י: תצא הארץ מידיהם של גויים ותעבור לידיהם של ישראל והישועה קרובה לבוא.³⁸

כה. כשפרץ המרד הפולני בשנת תרכ"ג (1863) והפולנים הניפו את הדגל הלאומי שלהם נכנס בעל חידושי הרי"מ לבית-המדרש ואסף את תלמידיו ושאל אותם: אני חושש שיהיה קטרוג בשמים על עם ישראל, כי האומה הפולנית מוסרת את נפשה למען שחרור ארצם ועמם מיד זרים ואנו מה אנחנו עושים?³⁹

כו. האדמו"ר ר' ישראל מפילוב, נכדו של ר' מגדל מקוצק, היה חובב ציון גדול וכתב קונטרס "שלום ירושלים" מיוחד, בו הראה שלפי ההלכה והקבלה, חובה על כל אחד מישראל לקנות חלק באדמת ארץ-ישראל ועי"ז יקרבנו את הגאולה. הוא שלח את קונטרסו לדודו הגאון ר' אברהם מסוכטשוב בעל "אבני נזר" והוא ענה לו שנהנה מאד מקונטרסו המעורר אהבת ציון וירושלים ולקנות נחלה בא"י שזה דבר גדול ואם יתאספו יהודים חרדים ויקומו ישוב בארץ, תהיה זו אחתלתא דגאולה.⁴⁰

כז. הצדיק ר' צדוק הכהן קשור היה לציון בעבותות אהבה כל ימיו. הוא כתב שלעלות לא"י צריכים בקוממיות לא להיות שם בשפלות בין העמים המושלים שם אלא להיות אדוני הארץ בפועל⁴¹ בעניין המעפילים אשר החזירם משה באומרו: והיא לא תצלח, כתב ר' צדוק הכהן בספרו:⁴² שאז לא הגיע זמן ההעפלה ויש זמן אחר שההעפלה כן תצלח, וזה הוא זמננו זה, שהוא עקבתא דמשיחא, שההעפלה כן תצלח...

ה. הכמיהה למלכות ישראל אצל מנהיגי החסידות

כת. גם בנידון מלכות ישראל בימינו דנו מנהיגי החסידות והביעו דעותיהם בכתב ובעל-פה שהגיע הזמן לכונן מלכות ישראל, הן ע"י ביאת המשיח שמחכים ומצפים לו בכל יום שיבא והן ע"י איתערותא דלתתא לכא לארץ ישראל ולחזק את שלטון ישראל שמה.

עוד הבעש"ט בעצמו החפלה פעם בראש השנה על שלטון ישראל בארצם ואמר:

36 דברי אמת, תצא.

37 היכל קוצק, שיח.

38 שיח שרפי קודש, ח"ה, ה.

39 מצפה חל"א.

40 היכל קוצק, ח"א קי"ד.

41 ישראל קדושים. יו.

42 צדקת הצדיק ז'.

התורה אומרת⁴³ כי תבא אל הארץ ואמרת אשימה עלי מלך, מקרב אחי תשים עליך מלך, אנחנו רוצים שיתקיימו דברי התורה ואתה הקב"ה תהיה מלכנו ודוד עבדך בירושלים וישראל בארצם ועל זה ותנשא מלכותך ויכון בחסד כסאך.⁴⁴

כט. רבי אלימלך מלינוסקא אמר: בגלות המרה הזאת אנו תמיד תחת הדינים כי עומדים עלינו לכלותינו ויש להתחנן שירחם ד' ויקבץ נידחתו מבין העמים ואז מידת המלכות תגדל עלינו ולא תהיה שום רשות לצר ואוייב לשלוט על ישראל, אדרבא הם נמסרים ביד ישראל וידם תקיפה עליהם.⁴⁵

ל. רבי יהושע טרונק מקוטנא, תלמידו של ר' מנדל מקוצק והוא היה גאון עצום וחובב ציון נפלא. כתב להרב קלישר כשיצא ספרו "דרישת ציון" ששמח מאד לראות גדול התאמצות בדבר ישוב א"י ובל יפול לבו מדברי המתנגדים כי לא בהשכל ידברו... ואין ספק שזה מצווה גדולה כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה וקרוב לוודאי שכבר נתנוצץ עתה רוח הגאולה לכונן מלכות ישראל⁴⁶ רבי יהושע מקוטנא וחתנו רבי חיים אלעזר ווקס מקליש, בעל "נפש חיה" נסעו בשנת תרמ"ו לארץ ושהו שלשה שבועות בירושלים לעורר את אנשי החלוקה והכוללים להשתדל ליהנות מיגיע כפם במקום החלוקה.⁴⁷

לא. התעוררות נפלאה למען מלכות ישראל בימינו התחילה מזמן המגיד הגדול רבי דובר ממזריץ ונתחזקה אח"כ ע"י השושלת הגדולה של נכדו רבי ישראל מריזין, האגדה החסידיית מספרת שבזמן שרבי דובר היה עוד ילד, נפלה דליקה בבית אביו שנשרף כליל ואמו בכתה מאד והילד שהיה חכם מאד ניחם את אמו ואמר: למה את בוכה כל כך הרי גם ביתו של הקב"ה נשרף ונחרב? השיבה לו אמו שהיא בוכה על מגילת היוחסין שהיתה אצלם המעידה שהיוחסין של בית אבא מגיע עד דוד מלך ישראל, ושנשרפה בבית. ענה לה הבן: ואולי תזכי, שעתידיה מגילת יוחסין חדשה לפתוח בי?⁴⁸

ואמנם ניבא דובר הצעיר וידע מה ניבא שזכה ויצאו ממנו דורות שכל מעיינם היה לרומם קרן ישראל ולחדש מלכות ישראל. בנו של המגיד, ר' אברהם המלאך, היה איש קדוש וטהור, פרוש מחיי העולם הזה וכל תפקידו היה, לפי מפרשי החסידות, להוליד את בנו ר' שלום שהתיישב בעיירה פוגרבישט באוקראינה בהחלטה נחושה לסלול דרך לתחיה מדינית חדשה, דתית לאומית, שתחדש את שלטון ישראל בארצו.⁴⁹

לב. ר' שלום מפוגרבישט נתייתם מאביו ר' אברהם המלאך בגיל צעיר ונתגדל בביתו של ר' נחום מצ'רנוביל, תלמיד הבעש"ט, שקראו לו גם "הבעש"ט הקטן", והוא נתן לר' שלום זה את נכדתו לאשה. ר' שלום התחיל פתאם להקפיד על מלבושיו ולסלסל בשעריו והרגישו בו שהוא מתנהג כנסיך בגינוני מלכות. כשסיפרו לר' נחום על

(43) דברים יו.

(44) כתר שם טוב.

(45) נועם אלימלך בראשית.

(46) שו"ת "ישועות מלכו" יו"ד סי סו.

(47) האסיף תרמ"ח.

(48) מדי חדש בחדשו למהרי"ל מימון, ח"ב 202.

(49) "החסידות" לר"א מקום, 14 4.

התנהגותו המזורה של נכדו, אף ששמר את הדבר, שלח לקדא לו ולשאלו על התנהגותו והוא אמר לו: זוהי דרכנו אנו נמצאים בשטח המחיה שלנו⁵⁰ והוא פתח במשל פיו: פעם הושיבו תרנגולת על ביצי בר-אוז ואפרוחי הברווזים צעדו בעקבות אפרוחי התרנגולת וכאשר הגיעו פעם אל האגם, קפצו אפרוחי הברווזים אל המים והתרנגולת התחילה לצעוק: ילדים אתם עומדים לטבוע! אבל אפרוחי הברווזים ענו בקול: אל תפחדו, זוהי דרכנו ושטח המחיה שלנו!...⁵¹. ר' נחום נענע לו בראשו וצוה לחסידיו להמנע מביקורת נגדו.

אחרי שהתיישב ר' שלום בפוגרבישט התחיל להוציא מכח אל הפועל את המטרה שלו והנהיג דברים חדשים אשר לא שיערו אבותיו. בחוגי החסידים התפלאו מאד על דרכו החדשה אך הוא הבהיר להם שבכדי לקרב את הגאולה יש קודם כל להרים את העם המתגולל באשפה ולהרגילו להוד מלכותי. לתכלית זו הוא החליט להיות לו דוגמא, וייסד "בית מלכות" בביתו בלי שום עזרה ממי שהוא.⁵²

הוא אמר בשם ר' שלמה מקרלין:⁵³ אם רוצים להרים את האדם השקוע ברפש לא די שמושיטים לו את היד אלא מוכרחים לרדת לאחוזו בו בחזקה ולמשוך אותו ואת עצמו מן הבוץ⁵⁴ ר' ברוך ממז'יבו, נכד הבעש"ט אמר על ר' שלום שהוא: חד בדרא במלכות⁵⁵ בכל נשמה של איש ישראל, אמר ר' שלום, מזהיר ניצוץ של מלכות ועל הצדיק שקרוב בשרשו למלכות מוטל החוב להוציא את הניצוץ הזה, לגדלו עד שיעשה לשלהבת בלבות ישראל לצאת משעבוד לגאולה.⁵⁶

כשראיתי מה שקרו לאבותי, אמר ר' שלום, החלטתי ללכת בדרך חדשה לגמרי. הוכרחתי ללבוש מלבושים שלא כמנהג היהודים ולהתנהג בדברים גשמיים כדי שהשטן יחשוב אותי מהכת שלו ולא יפריעני בדרכי, אולם השטן הרגיש בזה ורצה להמיתני עד שהוכרחתי להבטיח לו שלא אעסוק עוד בעניני גאולה, אך אשתדל להמשיך לבני שיוולד לי, נשמה מתחת כסא הכבוד שלא יחת ולא יפחד מהשטן והוא אולי יביא את הגאולה שאנו מצפים לה. אמנם נולד בנו ר' ישראל מריזין, שדודו ר' מרדכי מצ'רנוביל צווה לקרא את רך הנולד בשם ישראל כי יש לו נשמת הבעש"ט.⁵⁷ לג. ר' שלום מפוגרבישט נפטר בגיל של 42 שנה ומה שתיכנן במשך שנים רבות ויכול לבצע רק ברמזים הגשים ר' ישראל מריזין הצעיר, במרץ בלתי רגיל. עוד בגיל רך היה נראה כבר כשליט המעוטר בכל גינוני אצילות⁵⁸ אחד מאצילי הרוסים שעבר דרך העיר ריזין מתאר את הארמון הנהדר של ר' ישראל, הליכות החצר, המרכבות ואפילו התזמורת המיוחדת; ההופעה של ר' ישראל ובניו במלא הכבוד וההדר, ועל כסאו היה חרות באותיות גדולות: דוד מלך ישראל חי וקיים...

(50) שם 106.

(51) שם 107.

(52) דור דעה, א, ש"ב.

(53) בספרו "שמע שלמה".

(54) ריעין כזה גם בספר תולדות יעקב יוסף.

(55) החסידות עמ' 147.

(56) מספר כנסת ישראל.

(57) מגדולי החסידות להרב ברומברג ספר ר', כ"ו.

(58) "החסידות" 207.

ר' ישראל מרז'ין ראה עצמו כשליח ההשגחה לעמוד בראש הגולה ולהכשירם לקראת הגאולה והמלכות. הוא אהב את כל אחד מישראל אהבה עזה. "אהבת ישראל שכזאת לא ראיתי אצל שום יהודי", אמר עליו ר' יצחק מורקי. ר' ישראל התגעגע מאד לעלות לארץ-ישראל ועשה הרבה פעולות להתכונן לזה ובינתיים פעל הרבה לטובת א"י, אך עלייתו נתעכבה מפני סיבות שונות. בעיקר מפני שנמצאו מלשינים שהודיעו לקיסר הרוסי שהוא רוצה למלוך על ישראל ולמרוד במלכות רוסיה. הצאר העריץ ניקוליי הראשון צווה לכלאו ולשלוח אותו לארץ גזרה. הוא הסתכל בו ואמר: עיניו נראו כמו של מורד.⁵⁹ אחרי רוב עמל ותלאה עלה בידי מקורביו להוציאו ולהבריחו מעבר לגבול רוסיה והתישב בעיר סדיגורה בגליציה אשר באוסטריה, ואח"כ קיבל אזרחות טורקיה ובדרכו היה כתוב "אזרח ירושלים".

הוא אמר: הדור שלנו אינו ראוי עדיין לגאולה ולהחזרת המלכות. יש לי קובלנא על אבותי ששתלו אותי בדור שפל כזה⁶⁰ ועוד אמר: אם אני אבא לארץ-ישראל ישאלו אותי, למה באת כאן בלי היהודים שלך ומה אענה אז?⁶¹ משנתו על גלות וגאולה היתה עמוקה וצרופה. הוא הביא ראיות מתוך הכתובים ומתוך דברי חז"ל על המאוס שבחיי הגלות ושהגיעה שעת הגאולה והמלכות. בשנה האחרונה לפני פטירתו בפסח, היה מיסב על מיטתו של הסבא המגיד הגדול ממיז'ריץ, היה עטוף ב"קיסל" של הסבא ר' אברהם המלאך ואמר לבניו ולנכדיו ולכל הסובבים: לפני הגאולה ישנאו אותנו האומות שנאת מוות ואחרי שיראו שלמרות כל הרדיפות וההריגות אי אפשר להפטר מאיתנו יגרשו אותנו לא"י, והרי ממצרים גרש אותנו פרעה ככתוב⁶² "כי גורשו ממצרים" וזה אחד הפלאים שעם השקוע בעבדות קשה לא ירצה לשחרר עצמו וצרכים לגרש אותו, אך יהיה איך שיהיה, העיקר שנשוב לארצנו.⁶³

ו. על הגאולה בדרך הטבע

לד. ר' ישראל דרש הרבה על הגאולה שצריכה לבא בדרך הטבע. הוא סלל לו בזה דרך מיוחדת, אף שרבים מבין הצדיקים לא הודו לו. — מן התורה אני לומד, אמר ר' ישראל, שגדולה גאולה בדרך הטבע מאשר על-פי נס. שבעה ימים רצופים היה משה רבינו מסרב ללכת בשליחתו של מקום כדי לגאול את ישראל ממצרים, מדוע? מפני שראה שגאולת ישראל ממצרים עתידה לבא ע"פ נסים ונפלאות ומשה רבנו רצה שתהי' דווקא בדרך הטבע, שע"י נסים מנכים לנו מזכויותנו ועי"ז מתגבר כוחה של הסטרא-אחרא "בואו וראו! מיד כשנגאלו ישראל בא עמלק להלחם עם ישראל, נתגבר כח השטן! ולוא היתה הגאולה בדרך הטבע לא יכול היה עמלק לבוא ולהלחם אתנו"⁶⁴ וזה שאמר הכתוב⁶⁵ כי עת לחננה כי בא מועד. השי"ת יתן לנו מתנת חנם

(59) שם, 211.

(60) דור דעה א. שו.

(61) מגדולי החסידות, ספר ו.

(62) שמות ב.

(63) מדי חודש בחדשו א, 201; החסידות 222.

(64) מדי חודש בחדשו 203.

(65) תהלים קב, יד.

לחונן את ישראל שיגאלו בדרך הטבע כמו בימי עזרא. קודם כל יסירו את ככליו של העם ויניחו לו לחזור לארצו ואח"כ יקוימו בנו יעודי הנביאים ויהיה נכון היסוד לגאולה השלמה.⁶⁶

כשהתאוננו לפני ר' ישראל על היסורים הקשים שסובלים בני עמנו ועל הגזרות הרעות של המלכות הרשעה, אמר ר' ישראל: כשאוחזים חבלי לידה את האשה בחדשים המוקדמים של ההריון משתדלים לתת לה תרופות להפסיק חבליה, אבל אם החבלים אוחזים אותה בחודש התשיעי, מבקשים דווקא להגביר מכאוביה בכדי שתלד במהרה. ואותו הדבר עם גאולת ישראל, הצדיקים הראשונים התפללו לד' שיסיר מישראל את הצרות והיסורים, אבל עכשו שהגאולה קרובה חביבים עלינו היסורים, שחתמלא הסאה ותבא הגאולה במהרה.⁶⁷

לה. בשנת תר"ח (1848) אחרי המהפכות בצרפת ובאירופה ואחרי ההכרזות של השויון לישראל, התחילו מצד אחד מ"משכילים" לשמוח ולהרים על נס את התשועה הגדולה, ומאידך נתאספו רבים מצדיקי הדור אצל ר' ישראל בסדיגורה ודרשו להכריז חענית ציבור כי היו ישראל אז בין הפטיש והסדן מצד אחד גזרות קשות ורעות, ומצד שני הכרזות על שויון שעלול לבא שיתבוללו ישראל בין העמים. ור' ישראל ענה להם כי העצה היעוצה להגיע לפתרון המבוקש ביותר: גאולת ישראל בארצו ברשיון המלכיות כדברי הרמב"ן ז"ל, בפירושו, בסוף "שיר השירים".

לו. מפעל כביר הקים ר' ישראל בירושלים ע"י הבניין הגדול של בית כנסת "תפארת ישראל" סמוך לכותל המערבי שהיה ידוע גם בשם ביהכ"נ של ר' ניסן בק, על שם המנצח על הבניין. ומעשה שהיה שר' ניסן בק זה בא לסדיגורה מירושלים בשנת תר"ח וסיפר לר' ישראל שניקוליי קיסר דוסיא מנהל משא ומתן לקנות מגרש ע"י הכותל להקים שם מגוד רוס. התרגש ר' ישראל וקרא: היה לא תהיה! לא ניתן לו לחסום את הדרך לכותל! והוא צווה לר' ניסן לקנות את המגרש בכל כסף שהוא ולהתחיל תיכף בבניין "בית כנסת" ואמנם כן עשה ר' ניסן. ותיכף בהגיעו לירושלים קנה את המגרש בסכום עצום, ולמחרת אותו יום הגיע שליח מהקיסר לגמור את הקנייה, אבל איחר את המועד... כשהגיעה הידיעה להצאר בדוסיא, שר' ישראל מריזן הקדים אותו, בערה חמתו וצעק: "תמיד עומד לי היהודי הזה לשטן על דרכי"..⁶⁸

לפני פטירתו בג' חשוון תרי"א דיבר ר' ישראל הרבה על ענייני גלות וגאולה ואמר לבניו אל תצטערו אחרי פטירתי, כלל זה יהיה בידכם על מי שהדור זקוק לו אין גזר-דין יכול לשלוט בו משפסקה זיקתו באים אחרים הממלאים את מקומו; הריני מסתלק, אך יבואו אחרים אחרי וימשיכו. והעיקר שתהיה הגאולה במהרה.⁶⁹ ואמנם בדרך הזאת הלכו גם בניו ומשפחתו אחרי. בניו ר' אברהם יעקב מסדיגורה, ר' דוד משה מצורטקוב ור' מרדכי שרגא מהוסיטין, המשיכו בדרך וצאצאיהם הגיעו לישראל

(66) שם, עמ' 221.

(67) ישועות ישראל.

(68) מגדולי החסידות, ו. קנ"ה.

(69) למען ציון לא אחשה א, 195.

והשתתפו ביישוב הארץ ובבניינה. ידוע כי כל שושלת ריזין מסורים לארץ ישראל וממצפי הגאולה בארץ.⁷⁰

ביום העצמאות של מדינת ישראל שנתחדשה בחסדי השם, לבשו בגדי יום טוב כל צאצאי הצדיק מריזין והשתתפו בתפילות ובהודיות וברכו "שהחיינו" בשם ומלכות. ידוע היה בימינו, הרב ר' שלמה-ניו פרידמן מסדיגורא שגר בתל-אביב כאחד מעסקני המזרחי המעולים והיה מסור בכל לבו ונפשו לציונות הדתית ולישוב ארץ ישראל ואהב את כל יהודי הגר בארץ-ישראל, כנפשו. ובחיפה יבדל לחיים נכד ר' ישראל מריזין האדמו"ר ר' יצחק מאיר השל, ממזיכיו אוהב א"י כנפשו, ציוני ומזרחי ותיק. (הכותב הוא דוד ששי לנה"צ ר' ישראל מריזין נ"ע)